

ตัวอย่างที่หนึ่ง : เป็นเพลงพาดพาง ซึ่งเป็นเพลงร้องโต้ตอบของชาวบ้านภาคกลาง ตามรูปแบบร้อยกรองจะแบ่งการร้องเป็น 3 วรรค ๑ ละ 5 คำ การรับส่งสัมผัสคือ คำแรกของวรรคที่ 1 จะสัมผัสเสียงสระกับคำที่ 5 วรรคที่ 1, คำที่ 5 ในวรรคที่ 2 และคำที่ 3 ในวรรคที่ 3 และจะมีสัมผัสในระหว่างคำที่ 3 กับ 4 ในวรรคที่ 2

ตัวอย่างที่สอง : เป็นเพลงฉ่อย ซึ่งมีสัมผัสเด่นอยู่ที่คำสุดท้ายของแต่ละวรรคจะใช้เสียงสระเดียวกันทั้งหมด ล้วนภายในบทที่มีการส่งสัมผัสระหว่างวรรคด้วย

ข้อที่น่าสนใจก็คือกลอนหรือรูปแบบของร้อยกรองในเพลงพื้นบ้านจะสัมผัสสระที่เสียงสระมิใช่รูปสระ ดังจะพบในลักษณะคำประพันธ์ของเพลงพื้นบ้านซึ่งนักวิชาการเรียกว่า "กลอนเหวเดียว"¹ ดังตัวอย่างในเพลงฉ่อยข้างต้นจะลงด้วยกลอนโล แต่เสียงสระจะใช้ได้ทั้งเสียงสระยาวและสั้น เป็น "โล - โล - ลาย"

ลักษณะของคำประพันธ์หรือฉันทลักษณ์ของเพลงพื้นบ้านโดยทั่วไปมักคล้ายคลึงกัน หรืออาจจะเป็นเรื่องเดียวกัน แต่สามารถร้องยกย้ายได้หลายท่านเอง จะพบว่าท่อนเพลงแม่เพลง² ใช้กลอนชุดเดียวกับเรื่องใดทั้งทำนองเพลงเกี่ยวข้าว เพลงเรือ เพลงระบำบ้านนา เพลงฉ่อย เพราะเพียงแต่จับจังหวะและทำนองของเพลงแต่ละเพลงได้เท่านั้น ก็สามารถยกย้ายกลอนร้องต่อกันไปได้ทุกเพลง³ ด้วยลักษณะเด่นของเพลงพื้นบ้านดังกล่าวนี้ทำให้ผู้วิจัยใคร่จะศึกษาวิจัยว่าเพลงพื้นบ้านแต่ละประเภทมีจังหวะและทำนองเฉพาะอย่างไร ผู้วิจัยจึงสามารถแยกแยะได้ว่าท่อนเพลงแม่เพลงกำลังร้องเพลงพื้นบ้านประเภทใดอยู่

แต่เนื่องจากเพลงพื้นบ้านปรากฏอยู่ทุกภาค การที่จะศึกษาวิจัยเรื่องจังหวะและทำนองของเพลงพื้นบ้านให้ครบทุกประเภทเป็นเรื่องที่ทำได้ยากยิ่ง ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาวิจัยเฉพาะจังหวะและทำนองในเพลงฉ่อยและลำตัด เพราะเพลงทั้งสองประเภทนี้เป็นเพลงปฏิพักษ์ ของภาคกลางที่ใช้กลอนเหวเดียวเป็นหลักมาใช้ร้อง เช่นเดียวกัน และยังนิยมเล่นกันอย่างแพร่หลาย เป็นที่เข้าใจของผู้ฟังในปัจจุบันมากกว่าเพลงพื้นบ้านประเภทอื่น ๆ

¹ กลอนเหวเดียว คือกลอนที่ลงท้ายด้วยเสียงสระเสียงเดียวกันไปเรื่อย ๆ เช่น กลอนโล เป็นกลอนที่มีคำสุดท้ายของวรรคลงด้วยเสียงสระโหรืออายทุกคำ กลอนลาเป็นกลอนที่คำสุดท้ายของวรรคลงท้ายด้วยสระอา เป็นต้น

² ผู้นำในการร้องเพลงฝ่ายชายและฝ่ายหญิง

³ สุกัญญา ภัทรราชย์. "เพลงพื้นบ้าน". เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย 8. (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2528) , หน้า 218.

1.2 งานวิจัยและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

- 1.2.1. วรรณกรรมเกี่ยวกับเพลงพื้นบ้านโดยตรง (ดูรายละเอียดในภาคผนวก ก)
- 1.2.2. วรรณกรรมเกี่ยวกับจังหวะและทำนองทางวิชาดนตรี
- 1.2.3. วรรณกรรมเกี่ยวกับจังหวะและทำนองทางภาษาศาสตร์ (ดูรายละเอียดในบทที่ 2)

วรรณกรรมเกี่ยวกับเพลงพื้นบ้านโดยตรง เช่น

- ภาษาไทย :
1. เพลงพื้นบ้านจากทนมทวน ของสุมามาลัย เรื่องเดช (2518)
  2. เพลงนอกศตวรรษ ของเอนก นาวิกมูล (2523)
  3. เพลงปฎิพาทย์ : บทเพลงแห่งภูมิภาคของชาวบ้านไทย ของสุภัทญา สัจฉายา (2525)
  4. สารานุกรมเพลงพื้นบ้านภาคกลาง ของเอนก นาวิกมูล (2528)
  5. หนังสือคู่มือการสอนวิชาชีพ วิชาเพลงโคราช ของเขตการศึกษา 11 (ม.ป.ท.) (ม.ป.ป.)

ภาษาอังกฤษ The Singer of Tales ของ Albert B. Lord (1960) , เป็นต้น

วรรณกรรมเกี่ยวกับจังหวะและทำนองทางวิชาดนตรี เช่น

- ภาษาไทย :
1. ดนตรีแห่งชีวิต ของ คณีย์ ลิมปคณีย์ (2522)
  2. การเล่นดนตรีไทยและแนวทางเข้าสู่ดนตรีไทย ของ สัจดี ภูเขาทอง (2524)
- ภาษาอังกฤษ :
1. The Oxford Companion to Music โดย Percy A. Scholes (1947)
  2. Village music in Central Thai ของ Duangjai Thewtong (1988) , เป็นต้น

วรรณกรรมเกี่ยวกับจังหวะและทำนองทางภาษาศาสตร์ เช่น

- ภาษาไทย :
1. การเพี้ยนของเสียงวรรณยุกต์ในเพลงไทยลูกทุ่ง ของ ภาวดี ดีตั้งตน (2525)
  2. เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย 3 สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2525)
  3. การศึกษาเปรียบเทียบของระบบเสียงหนักเบาในภาษาอังกฤษและภาษาไทยและการวิเคราะห์ข้อผิดในการออกเสียงศัพท์แพทย์หลายพยางค์ในภาษาอังกฤษ ของ นิตยา วัลย์โรจนวงศ์ (2526)
- ภาษาอังกฤษ :
1. The Rhythm of English Prose ของ André Classe (1939)
  2. Speech melody and song melody in Central Thai ของ G. List (1961)

3. Studies in Phonetics and Linguistics ของ D. Abercrombie (1961)
4. Rhythm in Thai ของ T. Luangthongkum (1978)
5. Intonation In Thai ของ Sudaporn Luksaneeyanawin (1983) , เป็นต้น

1.3 วัตถุประสงค์ในการวิจัย

ศึกษาจังหวะและทำนองของเพลงพื้นบ้านประเภทกลอนหัวเดียว (กลอนสี่ , กลอนโล, ฯลฯ) อันได้แก่ เพลงฉ่อยและลำตัดตามแนวภาษาศาสตร์

1.4 สมมุติฐาน

เพลงฉ่อยและลำตัด ถึงแม้จะมีต้นหลักขร่วมกันคือเป็นกลอนหัวเดียว แต่สามารถวิเคราะห์ทางภาษาศาสตร์ให้เห็นความแตกต่างทางด้านจังหวะและทำนองได้อย่างชัดเจน

1.5 ขอบเขตการวิจัย

- 1.5.1 การวิจัยในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จะมุ่งศึกษาวิจัยเฉพาะจังหวะและทำนองของเพลงฉ่อยในส่วนที่เป็นทำนองเพลงฉ่อยแท้ ไม่รวมถึงจังหวะทำนองในบทไหว้ครูและบทเกริ่นซึ่งใช้มีลักษณะของเพลงโคราช และศึกษาวิจัยเฉพาะจังหวะทำนองของลำตัดแท้ ซึ่งไม่รวมถึงการร้องเกริ่นหน้ากลอง ซึ่งเป็นบันตน⁴ ภาษามลายู และสร้อยเพลงซึ่งไม่ได้เป็นกลอนหัวเดียว
- 1.5.2 การศึกษาวิจัยในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นมุมมองในแนววิชาการมุมหนึ่งเท่านั้น ไม่ได้เป็นการวางกฎเกณฑ์กำหนดความถูกต้องในการเล่นเพลงพื้นบ้านทั้งสองประเภทนี้

1.6 วิธีดำเนินการวิจัย

- 1.6.1 สืบรวจเอกสาร หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 1.6.2 เก็บข้อมูล
  - ก. ข้อมูลปฐมภูมิ ได้จากการออกไปบันทึกข้อมูลแถบบันทึกเสียงจากพ่อเพลงแม่เพลง
  - ข. ข้อมูลทุติยภูมิ ได้จากการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรจากเอกสารที่กล่าวถึง รวมทั้งแถบบันทึกเสียงเพลงฉ่อยและลำตัดที่มีการบันทึกไว้แล้ว ได้แก่

⁴ จะกล่าวถึงบันตนโดยละเอียดในภาคผนวก ก.

- ลำตัดแสดงสดแม่ประยูร - หวังเต๊ะ ชุด ดั่งระเบิด
- ลำตัดซูปเปอร์ฮาล์ คณะแม่ประยูร ชุด จุดเทียนระเบิดถ้ำ 1
- ลำตัดซูปเปอร์ฮาล์ คณะแม่ประยูร ชุด จุดเทียนระเบิดถ้ำ 2
- ลำตัดซูปเปอร์ฮาล์ คณะแม่ประยูร ชุด จุดเทียนระเบิดถ้ำ 3
- ลำตัดคณะหวังเต๊ะ ชุด ลำตัดตามแม่บ้านที่ดี
- ลำตัดคณะแม่บุญชู ณ ออยุธยา ชุด ลำตัดยอดมันส์
- ลำตัดคณะหวังเต๊ะ , แม่ประยูร , แม่บุญชู รวมชุดน้อย - อีแซว
- ลำตัดนักร้องพิเศษ ชินกรปะทะแม่ประยูร ชุด มันส์ ๆ คั่นถึงใจ
- เพลงน้อยคณะขวัญจิต ศรีประจันต์ ชุด น้อยไถนา
- ขวัญจิตปะทะไวพจน์ ชุด คู่ฮา - คู่เฮง
- ไวพจน์ประชันขวัญจิต ชุด เมฆลาล้อแก้ว

เป็นบทเพลงน้อยจำนวน 409 บท และบทลำตัดจำนวน 401 บท

1.6.3 ศึกษาข้อมูลอย่างละเอียด แล้วนำมาวิเคราะห์โดยใช้วิธีการทางภาษาศาสตร์

1.6.4 สรุปผลและเขียนรายงาน

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.7.1 รู้ลักษณะของจังหวะและทำนองในเพลงที่พื้นบ้านต่างประเภทที่มีเนื้อลักษณะร่วมกัน
- 1.7.2 ทำให้เข้าใจเรื่องจังหวะและทำนองของเพลงพื้นบ้านไทยในลักษณะสากล
- 1.7.3 จะเป็นพื้นฐานสำหรับเสนอแนวทางในการสอนเพลงพื้นบ้าน
- 1.7.4 ให้เห็นคุณค่าและเกิดความเข้าใจในมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งมีผลให้เกิดการอนุรักษ์มรดกของไทย ทั้งโดยทางตรงและโดยทางอ้อม